

הורות קווירית

לא לבלבל את הילדים

יעל בקלי לוי-חזן

שתי הקדמות לטקסט

1.

המאמר "לא לבלבל את הילדים" הוא טקסט שלא הושלם בידי המחברת, יעל לוי חזן ז"ל, שנהרגה בתאונת דרכים בליל ה-30 בנובמבר 2017. הוא גם לא נכתב במקור לכתב העת מפתח, ולכן מבנהו אינו מציית לפורמט של מאמר לקסיקלי, אך לאור הרלבנטיות שלו לנושא הגיליון, העורכות מצאו לנכון לכלול אותו למרות סטייה זו.

הגרסה שלפניכם מבוססת על הרצאה בשם זה שיעל נשאה בכנס "סקס אחר" 2017, במסגרת המושב "גוף ראשון הורה: הורות קווירית בפעולה" – מושב שיעל יזמה, והשתתפו בו מלבדה גם אביגיל ארנקרנץ-חוצן ואנוכי. המושב כלל שלוש הרצאות אוטו-אתנוגרפיות שעסקו בחוויה ובפרקטיקה של הורות קווירית מתוך עמדות סובייקט וסיטואציות משפחתיות שונות, בניסיון לבצע המשגה ותיאורטיזציה על בסיס הדילמות וההתנסויות הייחודיות שהן מניבות. יעל תכננה להרחיב את ההרצאה למאמר באורך מלא, אך לא הספיקה לעשות זאת.

למרות סגנונו האישי והנרטיבי של הטקסט, יש לו היבט מושגי מובהק ואפשר לקרוא אותו כהצעה של הגדרה למושג "הורות קווירית". נוכח הקולות בקהילת הלהט"ב ובשיח הקווירי (התיאורטי והפוליטי) שרואים בהורות – הורות בכלל, או הורות ביולוגית, או הורות במסגרת תא משפחתי חד-מיני – מעשה לא קווירי וחלק מפרויקט של נרמול הזהות ההומו-לסבית¹, לוי-חזן נדרשת לשאלה באיזה אופן הורות של להט"בים הינה או יכולה להיות פרקטיקת חיים קווירית, במובן שבו "קוויר" מציין אתוס של התנגדות להטרונורמה. התשובה שהטקסט מציע היא שהורות קווירית היא הורות שמסרבת ל"תביעה הכפולה להטרונורמטיביות" שמופנית כלפי הורים להט"בים (לא רק אליהם, כמובן, אבל אליהם היא מופנית ביתר שאת בגלל האיום הטמון במיניות ובמגדר הלא קונבנציונליים שלהם): התביעה להזדהות בתפקידים הוריים ממוגדרים והתביעה לחניכה מגדרית ומינית תקינה של הילדים. שתי התביעות הללו הן היבטים משלימים של ניסיון המחיקה של שונות מגדרית, או כפי שלוי-חזן מכנה זאת, הניסיון להכחדת הקוויריות. המאמר מתאר את הפנים שיכול ללוש הסירוב לתביעה הכפולה להטרונורמטיביות, באמצעות דוגמאות מתוך חוויית החיים ההורית של הכותבת. דוגמה אחת היא הניסיון ליצור זהות הורית לא ממוגדרת. לוי-חזן מציעה להחיל את תיאוריית הפרפורמטיביות של באטלר גם על זהויות

יעל לוי חזן ז"ל הייתה עמיתת פוסט-דוקטורט בתכנית לפילוסופיה וספרות באוניברסיטת חיפה ועמיתת הוראה בתכנית ללימודי מגדר באוניברסיטת בן-גוריון.

הוריות, וכך לנתק בין אימהות ביולוגית לבין התפקיד "אם" כ"מערכת של ציטוטים", באופן שלא רק מרחיב את גבולות הקטגוריה "אם" מעבר לאימהות ביולוגית, אלא גם מאפשר למי שהיא הורה ביולוגית להתנגד לאינטרפלציה לתפקיד האם.

אם באטלר הצביעה על כך שקטגוריות המגדר ניתנות לציטוט, משמוע-מחדש (רה-סיגניפיקציה) וריבוי מעבר לבינאריות של "גבר" ו"אישה", לוי-חזן מצביעה על אפשרויות המשמוע-מחדש של ההורות, הן בצורת קטגוריות הוריות אלטרנטיביות והן בצורת פתיחת הקטגוריות הקיימות לשימושים "לא תקינים".

הדוגמה השנייה לפרקטיקה הורית קווירית היא הניסיון לא לשתף פעולה עם המגדור הכפוי של ילדים, כלומר להימנע הימנעות מכוונת מטיפוח פעיל של זהות מגדרית נאותה, סיסג'נדרית, כמו גם מייחוס של זהות הטרוסקסואלית לילדים ומפרקטיקות שמכוונות את ההטרוסקסואלית כברירת מחדל. אם לזקק מן המאמר הגדרה חיובית להורות קווירית, היא תהיה מן הסתם "טיפוח הבלבול כערופן פתוח ליצירה, לאוטונומיה ולסובייקטיביות".

הטקסט שלפניכם מבוסס על נוסח ההרצאה בעריכה לשונית ומדעית קלה שלי. כמי שהייתה לא רק חוקרת ספרות אלא גם אשת ספרות, המילה – הכתובה והמדוברת – הייתה יקרה לליבה של יעל. היות שהקפידה לא רק על הניסוח אלא גם על הנימה, היא נהגה לכתוב את הרצאותיה על בוריין. מכיוון שכך, הטקסט שהותירה נזקק לעריכה מינימלית בלבד, ולא רציתי להתערב בו מעבר להכרחי כדי לא לפגוע בקולה המובהק. נראה לי נכון לשמר את הטון החי, המעט דיבורי של הטקסט, וכמובן, לא יישרתי את העברית הקווירית של יעל: השימוש בלשון רבות או בצורות משולבות כגון "חבריסות" או "שלהןם". הקוויריזציה של העברית הייתה פרויקט מתמשך של יעל בכתביה ובתרגומיה, ובטקסט הזה, שכולו טענה בזכות הבלבול, שימושי הלשון הקוויריים הולמים במיוחד. שתי הערות השוליים הן תוספת שלי.

יעל הייתה מהאקדמאים המעטים שהתיאוריה והוויית החיים ארוגים אצלם ליריעה אחת: המחשבה הקווירית היתרגמה אצלה לפרקטיקת חיים קווירית, ופרקטיקת החיים הזינה את המחשבה. המאמר שלפניכם הוא דוגמה מובהקת לכך. יעל הייתה חוקרת מן המעלה הראשונה ומרצה אהובה ומעוררת השראה שחיברה בין האינטלקטואלי לפוליטי בכל השדות שבהם פעלה: במחקר, בתרגום, באקטיביזם בתוך האקדמיה ובפעילות בשדה התרבות ובקהילה הלהט"בית. הנושא של הורות ושאריות קווירית העסיק את שתינו, והסתלקותה הפתאומית והמכאיבה קטעה שיחה שחסרה לי מאוד.

עמליה זיו

***

.2

יעל הייתה הורה נפלאה. היא תמיד אמרה שהיא רוצה להיות "הורה עם עומרה", ואכן, היא זכתה להיות הורה איתי, ואני זכיתי להיות הורה איתה.

מילותיה של יעל המובאות כאן אינן משקפות רק את רצונה להיות הורה איתי, אלא גם מבטאות פרספקטיבה שאינה עולה באופן מיידי כשחושבים על הורות ועל הבאת ילדים לעולם. פרספקטיבה זו מבטאת גם את רצונה להקים משפחה ולחוות הורות עם בת זוג – בחירה אלטרנטיבית לזוגיות הרווחת בחברה, וכזו שיש בכוחה לטשטש ואף לשבור את הקשר המיידי בין אימהות להורות. שהרי אם את נקבה ביולוגית, סביר שתזדהי כאישה וסביר עוד יותר שתרגי ילדיסות, ובהכרח תהיי אימא שלהן.

יעל הייתה הורה מסורה מאין כמוה: אוהבת, משקיעה, יצירתית, רגישה, מאפשרת, ובעיקר אמיצה. ההורות לימדה אותה הרבה על עצמה, והיא למדה שהיא יכולה להיות הורה מופלאה בלי לרצות להיות אימא. היא למדה שהיא יכולה להיות אימא יעל המצחיקה, העדינה, הגבוהה, שנושאת את מעיין גבוה על כתפיה, שמעניקה לנורי את שמה, גם בלי להזדהות באופן מלא כאימא, כפי שמקובל לחשוב. היא פשוט רצתה להיות הורה ולחוות את ההורות שלה כמו שחווה את חייה: אחרת, שונה, נאמנה לעצמה, בשוליים, הורה ביולוגית והורה לא-ביולוגית.

חויית ההורות למעיין, שהייתה בשביל יעל חוויה אוהבת, מעצימה, מאתגרת, מסקרנת וייחודית, הביאה אותה לרצות להרחיב את משפחתנו. אחד הדברים הראשונים ששאלו אותנו כשהייתי בהיריון הוא אם התינוקת היא מאותו תורם זרע אנונימי של מעיין. אנשים הופתעו לשמוע שבחרנו שלא לשמור מנות זרע, מתוך מחשבה שהערך הביולוגי של המשפחה שלנו לא משמעותי בשבילנו, וממילא לשני הילדים יש הורה ביולוגית והורה לא-ביולוגית. העדפנו להקדיש את המשאבים והאנרגיות לגידול הילדים ולאהבה הרבה שהענקנו ונעניק להם, שהיא התשובה לכל חויית הורות באשר היא.

יעל הייתה הורה גאה ואוהבת למעיין במשך שלוש וחצי שנים, ולנורי במשך חמישה וחצי שבעות. היא חיכתה להם כל כך ורצתה בהם מאוד, ולצערנו העמוק לא הספיקה לגדל אותם כמו שרצתה ושאפה, אבל הדרך שהאמינה בה והאהבה הרבה לשניהם יהיו תמיד נר לרגליהם, והיא תמיד תהיה ההורה שלהם.

עומרה לוי-חזן

***

חול המועד פסח, 1995. אימא שלי מזמינה אותי לשיחה.
 "יעל, אני רוצה לשאול אותך משהו. למה בכל פעם שאת חוזרת ממנה את סמוקה מאוד ונראית
 נרגשת במיוחד? מה קורה שם? הכול בסדר?"
 אני מגייסת טון מלא ביטחון ועונה, "כן, אימא, הכול בסדר". אבל אני מבינה שהשאלות שלה
 מכוונות למשהו אחר. אז אני כולאת את הנשימה ויורה במהירות את המילים, "היא חברה שלי.
 לא חברה רגילה, חברה-חברה".

"מה?!", עונה אימא, "את לא רוצה ילדים?! את לא רוצה להיות אימא?!"
 אני בת 17. מעולם לא חשבתי לעומק על ילדים משלי ואין לי ממש תשובה מוכנה. אז אני
 שולפת גלולת הרגעה ועונה: "אני לא סוגרת דלתות".

חול המועד פסח, 1995. אני יוצאת מהארון בפעם הראשונה מול אימא שלי, והיא מדברת איתי
 על ילדים ועל אימהות. לראשונה אני זוכה להביט בפני האימוס**² של היציאה מהארון: מצד
 אחד שחרור, ומצד שני דיכוי: את יכולה לאהוב בנות, אבל לא תוכלי להיות אימא.

לפני כמה שנים, סביב אמצע שנות השלושים שלי, התחלתי לחשוב לעומק על הורות ומצאתי
 את עצמי חוזרת לשיחה ההיא עם אימא. נכון שב-1995 משפחות להט"ביות עוד לא ממש הופיעו
 על מפת המשפחות בישראל, כך שלא לי ולא לאימי היה אופק לדמיין משפחה כזאת. אבל
 עכשיו, בעשור השני של המאה ה-21, אחרי כמה וכמה בייבי-בומס בקהילה הלהט"בית בישראל,
 שאלת ההיתכנות של משפחה לסבית כבר לא עומדת על הפרק, ובכל זאת אני מוצאת את עצמי
 חוזרת לאותה שיחה. משהו אחר לא מרפה ממני. אני נזכרת במעבר החלק והטאוטולוגי שהיא
 יצרה בין הורות לבין אימהות: מבחינתה, אצלי שגולדתי נקבה, ההורות שווה בהכרח אימהות.
 אבל בשבילי זה לא כך.

כשהתחלתי לחשוב ברצינות על ילדים, זה מה שחשבתי, וזהו ציטוט מדויק: "אני רוצה ילדים,
 אני רוצה להיות הורה עם עומרה". ונכון, חרוזים זה נחמד, אבל כאן זה ממש במקרה, או שלא
 (עומרה אומרת שאין דבר כזה מקריות). כך עניתי כשנשאלתי אינספור פעמים במהלך הזוגיות
 שלנו (בקצב גובר ככל שנקפו השנים) אם אנחנו חושבות להביא ילדים לעולם, אם אני רוצה
 להיות אימא. וכך אני תופסת את עצמי גם היום: אני הורה, אני לא אימא ולא אבא.

נקודת המוצא של הרצאה זאת היא מה שאני מבקשת לכנות "התביעה הכפולה להטרונורמטיביות"
 המושתת על הורים להט"בים: התביעה להזדהות בתפקידים הוריים ממוגדרים: לסבית
 כאימא, הומו כאבא, והתביעה לחניכה מגדרית ומינית תקינה של הילדים. "התביעה
 הכפולה להטרונורמטיביות" היא תוצאת זיהוים של להט"בים כפרברטים, כמי שמפירים את
 ההטרונורמטיביות, כמי שההורות שלהם נתונה תמיד להרמנויטיקה של חשד, וכן מתוקף החשש
 מהשפעות מזיקות שלהם על ילדים: הקישור המסורתי של הומוסקסואליות למחלה ולפדופיליה,
 וההבנה של הומוסקסואליות כמידבקת. כל אלו מייצרים את התפיסה של משפחות להט"ביות

כחממה לגידול להט"בים. מחקרים רבים מעידים כי בניגוד לעמדות הלהט"בופוביות האלה, הורים להט"בים מספקים מודלים מגדריים תקינים ומאוזנים, ילדיהם לא מפתחים זהויות מגדריות או מיניות אבנורמליות, ומשפחות להט"ביות לא נופלות במדדי האושר והרווחה ממשפחות הטרוסקסואליות, ולעיתים אף עולות עליהן.³

אין ספק שהמחקרים הללו חיוניים להסדרת מעמדן של משפחות להט"ביות בחוק, להשוואת המשאבים הנגישים עבורן וליצירה של שיח חיובי ואקלים של קבלה והכלה חברתית. אבל בהרצאה זו אשרטט כמה אופנים שבהם הורות קווירית יכולה לסרב להיענות לתביעה הכפולה להטרונורמטיביות בשל היותה מנגנון של דיכוי מתמשך, הן של ההורים והן של הילדים. זאת תוך פרישה מ"משחק ההוכחה או הראיה" – evidence game, כפי שכנתה זאת אנה מריה סמית,⁴ שמשחק כדי להוכיח למשל שאימהות ואבות לא ביולוגיים הם "הורים אמיתיים", או כדי להוכיח את "טובת הילד" במבנה משפחתי להט"בי. ההטרונורמטיביות של חוקי המשחק וההטרונורמטיביות של השופטים ממילא אינה מאפשרת משחק הוגן ושוויוני, לכן לא תמיד חייבות להשתתף.

סקירת הספרות המחקרית והצגת חקירה אוטו-אתנוגרפית יאפשרו לי להתמקד בשתי סוגיות שיהוו תגובת נגד ל"תביעה הכפולה להטרונורמטיביות": הראשונה, מעבר לאימא ולאבא: הורות כזהות לא ממוגדרת. השנייה, קוויריזציה של ילדים, או "כן, אני מגדלת אותו להיות הומו", כפרפרזה על מאמרה של איב קוסופסקי סדג'וויק.⁵ תוך דיון בשתי הסוגיות הללו אציע מחשבה ביקורתית על מושג הבלבול, כפי שהוא מגולם בציווי הרווח "לא לבלבל את הילדים", והקשר ההדוק שלו לקונפורמיות מגדרית ולהטרונורמטיביות.

בהקדמה לאסופת המאמרים *The New Family*⁶ דנות סילבה (Silva) וסמרט (Smart) בשאלה "מהי משפחה", והן עונות: families 'are' what families 'do', כלומר למשפחות יש אפשרות להיות מוגדרות מתוך דינמיקה המתנהלת בתוכן ולא מתוקף הגדרה ממסדית שחיצונית להן.⁷ סילבה וסמרט עומדות על האופי המשתנה של המשפחה ועל האפשרות של בני המשפחה שלא להתקבע בתפקיד מגדרי "מטפלת" או "מפרנס". אני מוצאת בדבריהן הצעה מעניינת ומאפשרת, הן באשר לדגש על הדינמיות הפנים-משפחתית האוטונומית והן באשר לשחרור מתפקידים משפחתיים ממוגדרים – שחרור שיכול בהחלט להתאים למשפחה לסבית, אף כי הדיון שלהן אינו מוקדש למשפחות להט"ביות.

כשאני פונה למחקרים על משפחות להט"ביות, אני מגלה שהם מתמקדים בדרך כלל באופנים שבהם הסימטריה המגדרית (כלומר היותם של שני בני או שתי בנות הזוג ממגדר זהה) משפיעה על חלוקת העבודה המגדרית בבית. מחקרים אלה לרוב מציגים משפחות להט"ביות כפרוגרסיביות ושוויוניות מבחינת חלוקת התפקידים המגדרית.⁸ מחקרים אחרים אפילו טוענים למעין אוטופיה מטריארכלית בקרב משפחות של הורות לסביות.⁹ אבל רוב המחקרים לא נוהגים קוויריזציה בקטגוריות המגדריות של ההורות – אימא ואבא – ומניחים שבמשפחות של שתי הורות לסביות יש בהכרח שתי אימהות, ובמשפחות של שני הורים הומואים יש בהכרח שני אבות.

"איך הילד או הילדה שלכן יקראו לכן? אימא ומאמי?" זו אחת השאלות הכי נפוצות שעומרה

ואני נשאלנו ונשאלות עד היום. לפני שמעיין נולד לא הייתה לי העדפה מיוחדת; התשובה הקבועה שלי הייתה שהוא יחליט, והייתי מוסיפה בחיך, "ונקווה שנאהב את הכינויים שהוא יעניק לנו". מעיין קורא לי "אימא יעלי" או "אימא", ובפעמים אחרות רק "יעל" או "יעלי". לא הייתה לי המתנה דרוכה לרגע שבו הוא יאמר לראשונה "אימא", הגם ששמחתי כשאמר, כי כמעט אי אפשר שלא לשמוח, כי בכל זאת אמר ובכל זאת מילה. אבל אני לא יכולה שלא לחשוב על מה שהוא לא אמר ברגע הזה וברגעים שאחריו, בכל פעם שהוא קורא לי אימא. "אני הרי לא צריך לומר לך כמה הייתי מאושר כשהוא התחיל לדבר, את בטח זוכרת את הפלא הזה כשילד מתחיל לתת שמות לדברים", כותב יאיר למרים ברומן המכתבים של דויד גרוסמן, שתהיי לי הסכין.¹⁰ "ובכל זאת", ממשיך יאיר, "בכל פעם שהוא לומד מילה חדשה, מילה שהיא גם קצת 'שלהם', של כולם, אפילו המילה הראשונה שלו, מילה יפה כמו 'אור', הלב שלי גם נחמץ קצת, באפס קצהו, כי חשבתי – מי יודע מה הוא מאבד ברגע זה, וכמה אינסוף סוגים של זוהר הוא הרגיש וראה וטעם והריח, לפני שדחס את כולם לתוך התיבה הקטנה 'אור', עם הריש הזאת בקצה, כמו מתג כיבוי. את מבינה, נכון?"¹¹

איך אסמן את האפשרות שלי להיות מישהו אחר או מישהו נוסף בשביל מעיין ולא אימא, או לא רק אימא? איך קוראות למי שאני? מהי המילה בשבילי? אני רוצה לנסות להבין את האימהות באופן דומה לזה שבו מציעה ג'ודית באטלר ב-*Gender Trouble*,¹² להבין את המגדר כמערכת של ציטוטים היוצרים אשליה של מהות שנובעת כביכול מהביולוגיה. להבין את האימהות כך פירושו לנתק את האימהות מהביולוגיה, ובכך לאפשר גם לגברים להיות אימהות, ובהקשר זה מעניין לראות את מאמרו של לוסיאן לאור על פרפורמטיביות אימהית שלו כהומו.¹³ זאת ועוד, ניתוק האימהות מהביולוגיה מאפשר לא רק לאימהות לסביות לא-ביולוגיות להיות אימהות, אלא גם – וזה הדגש שחיפשתי – לנשים בזהויות מגדר לא קונפורמיות להיות מזוהות כלא-אימהות, הגם שהן הרו והביאו ילדים לעולם.

בספרות המחקרית אני מוצאת את הקטגוריות non-binary parent ו-degendered parent (הורה לא-בינארי, הורה לא-ממוגדר), ואלה עוזרות לי להמשיגה תיאורית ולהיכרות עם זהויות הוריות קוויריות. אבל לרוב אלה הן קטגוריות לבנות הזוג שלא הרו וילדו, מי שמתוארות כ-non-carrying (כמי שלא נשאו ברחמן את הילד) ו-non-nursing (מי שלא היניקו אותו). לעומתן, אני מה שנהוג לכנות "אימא ביולוגית", ולכן לכאורה פריבילגית יותר, אבל במקרה זה נראה שהשוליים הרחבים של הקטגוריות ההוריות שנפתחים לאימהות לא-ביולוגיות בשיח הקווירי לא לגמרי נפתחים עבורי. לכאורה אין צורך, אומרים לי, הלוא את האימא.

או אולי לא לחפש בחוץ, בספרות, בנרטיבים של אחרים; אולי לחפש קרוב, בפנים, אצלי? אולי בְּלִי?¹⁴ הכינוי שנתנה לי המשפחה – לא הביולוגית אלא זו הנבחרת – קהילת החברות הכי טובות שלי, ואצל רוב החבריסות שלי הפך, לשמחתי, לכינוי השגור שלי, ואצל חלקם החליף לגמרי את שמי. בְּלִי זה טוב, אני מחייכת ביני לבין עצמי, זה לא בבן ולא בבת, וזה עוד לא מוגדר, זה עוד יכול להתמלא, כי אני עוד לומדת להכיר אותי ואת הזהות ההורית הקווירית שלי. family is process, אני לוחשת לעצמי כמו מנטרה, וה-s הכפול של ה-process תוסס לי

בפה ומרגש אותי מבפנים, אפילו שאני עוד לא יודעת בדיוק מה, אפילו שעוד לא ממש נהייתי. כדי להתייחס בחיוב לאפשרות של להיקרא בְּלִי, אני צריכה להימנע מהמחשבה המקובלת ששם פרטי לא מכבד, לא מכיר או לא נענה לסמכות ולתפקיד ההורי. אני קוראת בספרות הפסיכולוגית ובמדורי ייעוץ להורים על התופעה של הורים שילדיהם מכנים אותם בשם הפרטי, והתשובה בדרך כלל דומה: זו תקופה שתעבור, יש לעודד את הילדים לכנות את ההורים אימא או אבא, בהתאמה, ולחזק אותם על כך. אבל אם התופעה ממשיכה בעידוד ההורה (רחמנא ליצלן), יש בה כדי להעיד על התרופפות האחריות והמחויבות של ההורה לילד. כמעט מיותר לציין עד כמה ההנחיות הללו מצמימות, עד כמה פוטנציאל הבלבול בין הזהויות והתפקידים מאיים, וכמה שיפוטיות יש כאן.

הסוציולוגית ג'קי גאב חקרה את מה שהיא מכנה Lesbian M/Otherhood.¹⁵ גאב מראה עד כמה ילדים הם גמישים ומכילים מודלים משפחתיים שמתרחקים ממודלים מגדריים מסורתיים תוך שימוש אינטואיטיבי ויצירתי בשפה. למשל, שימוש בשם האם הלא-ביולוגית כשם עצם: "I've got a mummy and a Janis", אומר אחד הילדים במחקרה.¹⁶ בעוד שימוש כזה יכול להיתפס ככינוי שמוריד מערכה של ההורה הלא-ביולוגית או לא מכיר בה כהורה או כאם, גאב מראה שמבחינת הילד וההורות שלו במשפחה הקווירית שלהם, שימוש כזה יכול להעיד דווקא על הנכחה של קטגוריה הורית אלטרנטיבית שלא בהכרח תזוהה את ההורה כאב או כאם, גם אם השם ממוגדר. אמנם גם כאן הדיון הוא באימהות לא-ביולוגית, אבל האפשרות המשחררת לחשוב על שימוש בשם פרטי כאלטרנטיבה יצירתית משמח אותי וקוסם לי.

התהייה על הזהות ההורית והסימון שלה בשפה הופכת מורכבת יותר כשמעניין מלמד אותי שאימא יש לא רק יותר מאחת, אלא יותר משתיים, ולא רק זאת אלא שאימא לא חייבת להיות רק בן אדם. ערבי, אנחנו נוסעים חזרה הביתה. עומרה נוהגת ואני יושבת לידה. מעניין יושב במושב האחורי.

מעניין: אימא יעלי?

אני: כן

מעניין: אימא עומרה?

עומרה: כן

מעניין: אימא דילן?

עומרה ואני מסתכלות זו על זה וצוחקות צחוק גדול. בקצות הצחוק אני מרגישה את התחושה המשחררת שמתעוררת בכל פעם שמעניין מתווה בדרכו עוד ערוץ קווירי למחשבה ולפעולה, ועד כמה אני רוצה להשאיר את הערוץ הזה פתוח, גם אם הוא נחשב לערוץ של בלבול, שיש להביא לכלל סדר וארגון. דילן הוא הכלב שלנו. אמנם הוא גדול כמעט כמונו, אבל מעולם לא פנינו אליו בויהוי הורי, וזאת כנראה אפשרות שמעניין זיהה כמתפרשת מתוך הדינמיקה המשפחתית שלנו. ביני לבין עצמי אני תוהה אילו משמעויות הוא יצק לתוכה, אילו משמעויות הוא יוצק לזהות "אימא": האם את הרעפת החיבה (בליקוקים ובכשכושי הזנב)? האם את התחושה שיש

מי ששומר עליך (בנביחות ההתראה כשמישהו מתקרב)? או אולי את ההכרה בשייכות למשפחה והרחבת הגדרת המשפחה תוך הימנעות מ-speciesm (סוגנות) – אפליה על בסיס השתייכות למין ביולוגי? זאת האחרונה, הגם שהיא נראית על פניה מרחיקת לכת, כלל איננה אפשרות מופרכת לילד טבעוני שגדל במשפחה טבעונית.

למעין יש שיער ארוך שלא סופר מעולם; הצבע האהוב עליו הוא סגול; והוא אומר על עצמו שהוא אריה, קיטי (מ"הלו קיטי"), סמי הכבאי ואוֹנָה (האימא בספר "איה, אוֹיֹךְ ואווה" של רינת הופר). אני מתמלאת חדווה גדולה למשמע שלל הזהויות שלו, החוצות את המגדר ואת גבולות הסוגנות. מאז שמעין תינוק פונים אליו בלשון נקבה, או שמתעוררת השאלה אם הוא בן או בת. לפעמים היא רק נלחשת על ידי ילדים בגן השעשועים, ולפעמים נשאלת ישירות. לפעמים מעין אומר שהוא רוצה שיהיה לו פות, ולפעמים יש לו רק פיץ, ולפעמים גם פיץ וגם פות, ולאחרונה הוא גם אומר שיש לו תינוק בבטן.

אני אף פעם לא מתקנת, מיישרת לאפשרות הסבירה, הנכונה יותר. כי מה נכון? ש"לילד אין ילדים. רק לנשים, לאימהות יש ילדים"? כמו שפרויד מעמיד במקום את הנס, שמספר לו שתהיה לו ילדה.¹⁷ אני לא יכולה לומר למעין ש"רק לאישה יכולים להיות ילדים", כמו שאמר פרויד להנס, כי יש גברים טרנסים שיולדים, וכי יש מי שיולדות ואינן בהכרח מזדהות כנשים, אתה שומע מעין? כמוני. לכן בינתיים אני בוחרת שלא לומר דבר, לתת לו לטייל, להתבלבל במרחב האפשרויות הזה, כי אולי רק כך יצליח להתבונן בעצמו מתוך עצמו וכרצונו.

הספר *Curiouser: On the Queerness of Children* בעריכת סטיבן ברוהם ונטשה הארלי¹⁸ הוא אולי אוסף המאמרים הראשון בנושא קוויריות וילדים. בהקדמה לספר מופיעה הטענה על המבט הכפול והפרדוקסלי של מבוגרים על ילדים: מצד אחד, הילדים נתפסים כא-סקסואליים; תמימים ומשוללי כוונות ומשיכה מינית, ועוברים סוציאליזציה א-סקסואלית; אבל בה בעת אנחנו מניחים שילדים הם הטרנסקסואלים ומצפים מהם להתנהגויות הטרנסקסואליות: ריקודי זוגות שונים-מגדרית במסיבת יום הולדת בגן, לבוש ממוגדר למסיבת הסיום – בנים במכנסים וחולצה ובנות בשמלות וכו'. ההתנהגויות הטרנסקסואליות שלהם אמורות להבנות את זהויות המגדר הקונפורמיות שלהם, ולהפך: זהויות המגדר הקונפורמיות שלהם מעצבות התנהגויות הטרנסקסואליות.

מעין מספר לי ששתי ילדות מהגן אמרו לו "בן, בן". זאת פעם ראשונה שהוא אומר את המילה "בן". כשהוא מספר לי את זה אני קצת מתכווצת, כי מעולם לא אמרתי לו שהוא בן, חשבת ששנכון יותר שזה יבוא ממנו, אם וכאשר הוא יבחר להגדיר כך את עצמו. אני לא מרגישה שזה התפקיד שלי. שמחתי שעד עכשיו נראה שהוא מתעלם מדיבורי "זה בן או בת?" שרוחשים סביבו. "למה הן אמרו בן, בן?" אני שואלת. מעין לא עונה ומחזיר לי בשאלה, "בן, כן?" אני בולעת את הרוק ומשיבה לו בשאלה: "מה אתה חושב, בן?" והוא אומר לי, "כן, בן". אני מרגישה שהשיחה אוטוטו נגמרת והקשב של מעין כבר נודד למקום אחר, אבל בכל זאת אני משחילה פנימה, "בן זה טוב ובת זה טוב, ויש בן שרוצה להיות בת ובת שרוצה להיות בן, וכל זה טוב אותו הדבר". מעין מביט בי, שותק, מהנהן וממשיך לשחק.

במאמרה "How to Bring Your Kids Up Gay" מצביעה איב קוסופסקי סדג'וויק על כך שבשעה שהקטגוריה "הומוסקסואליות" הוצאה מספר האבחנות הפסיכיאטרי שפורסם ב-1980 (DSM III), הוכנסה אליו קטגוריה חדשה: "בלבול מגדרי" (Gender Confusion), או בשמה המדעי: GID — Gender Identity Disorder of Childhood.¹⁹ כך, טוענת סדג'וויק, אפשר לעמוד על הקשר ההכרחי בין קבלה חברתית של זהות מינית הומוסקסואלית לבין זהות מגדרית בינארית. במילים אחרות, מי שנחשבו עד לא מזמן חריגים מינית, כמו הומוסקסואלים, זוכים לקבלה חברתית על בסיס גילויים קונפורמיים של גבריות, בשעה שילדים "נשיים" זוכים לסטיגמטיזציה ולפתולוגיזציה בשיח הציבורי.

"התביעה הכפולה להטרונורמטיביות" מוחקת שונות מגדרית, הן בקרב הורים/הורות להט"בים והן בקרב ילדים, באצטלה של טובת הילד ותוך שקידה על טיפוח זהות מגדרית תקינה בקרב ילדים — Core Gender Identity. כשאני חושבת על הציווי "לא לבלבל את הילדים" אני חשה בבת אחת את המניפולציה של ההטרונורמה: הבלבול מוצג לא רק כמצב בלתי רצוי, אלא כפתולוגי, כזה שעוד לפני שנשהה בו ונבדוק אם הוא מתאים למידותינו, נבקש להסירו מעלינו כנגע. הבלבול, כך אומרת לנו התרבות, הוא חוסר סדר, מבוכה, טירוף. להיות במצב של בלבול פירושו להיות בחוץ.

אבל בהרצאה זאת ביקשתי לחבק את הבלבול ולהכניס אותו פנימה, לאפשר אותו בתוך הבית ובתוך המשפחה, הן באשר לזהות ההורית ולפרקטיקות ההוריות שלי והן באשר לתהליכי ההכרה של מעיין. מה שמנחה את התביעה הכפולה להטרונורמטיביות, כמו גם את המהלך הכפול של הכלת ההומוסקסואליות הגברית במחיר של הדרה של ילדים נשיים, הוא צמצום והכחדה של הקוויריות, לא רק באופן סימבולי אלא באופן ממשי. ההבנה הזאת משיטה עלינו, קוויריותם, תביעה חדשה: טיפוח הבלבול כערוץ פתוח ליצירה, לאוטונומיה ולסובייקטיביות.

הערות

1. להרחבה על ביקורות אלו ראו: עמליה זיו, "שארות קוויריות" בגיליון זה.

2. יאנוס – האל הרומי כפול הפנים.

3. Richard Green, "Sexual identity of 37 children raised by homosexual or transsexual parents". *American Journal of Psychiatry* 135 (6) (1978): 692–697; Raymond W. Chan, Risa C. Brooks, Barbara Raboy, & Charlotte J. Patterson, "Division of labor among lesbian and heterosexual parents: Associations with children's adjustment". *Journal of Family Psychology*, 12(3), (1998): 402–419; Fiona L. Tasker & Susan Golombok, *Growing up in (a lesbian family: Effects on child development* (New York: Guilford Press, 1997

4. Anna Marie Smith, "A Symptomatology of an authoritarian discourse: The parliamentary.

debates on the prohibition of the promotion of homosexuality". *New Formations* 10 (1990): 41–65.

Eve Kosofsky Sedgwick, "How to bring your kids up gay: The war on effeminate boys". 5 Sedgwick, "How to bring (להלן) (Duke University Press: Tendencies, 1993): 154–164 (your kids up gay").

Elizabeth Bortolaia Silva & Carol Smart, "The 'new' practices and Politics of Family .6 life". In Silva & Smart (Eds.), *The New Family?* (London: Sage: 1999), 1–12

.7 שם, 11.

Gillian A. Dunne, *Balancing Acts: Lesbian Experience of Work and Family-Life*. London: 8 Report to the Economic and Social Research Council, 1998; Maureen Sullivan, "Rozzie and Harriet? Gender and family patterns of lesbian coparents". *Gender and Society* 10:6 (1996): 747–767

Sondra Segal-Sklar, "Lesbian parenting: Radical or retrograde?" In Karla Jay (Ed.), 9 *Dyke Life* (London: Harper Collins, 1995), 174–183; S. Suzanne Slater, *The Lesbian Family Life Cycle* (New York: Free Press, 1995)

10. דוד גרוסמן, שתהיי לי הסכין (הקיבוץ המאוחד, 1998).

11. שם, עמ' 15.

12. ג'ודית באטלר, צרות של מגדר. מאנגלית דפנה רוז, מכאן 2 (2001): 219-202.

13. לוסיאן לאור, מחשבות על פרפורמטיביות אימהית, המשפט ט"ז (תשע"א): 411-440.

14. "בלי" היה הכינוי של יעל כפי הרבה מחברותיה וחבריה, ולפני מותה תכננה להוסיף אותו לשמה באופן רשמי. בתוכנית הכנס שבו נישאה ההרצאה צירפה יעל את השם "בלי" לשמה. גם שם הדראג של יעל, Belly crunch, נגזר מכינוי זה.

15. Jaqui Gabb, "Lesbian m/otherhood: Strategies of familial-linguistic management in .15 lesbian parent families". *Sociology* 39(4) (2005): 585–603

16. שם, 599.

17. זיגמונד פרויד, הנס הקטן: אנליזה של פוביה בילד בן חמש. מגרמנית: מרים רון (הספרייה לפסיכותרפיה, הוצאת ספרות עכשיו, 2003), עמ' 101

Steven Bruhm & Natasha Hurley (eds.), *Curioser: On the Queerness . 18 of Children* (University of Minnesota Press, 2004)

19. Sedgwick, "How to bring your kids up gay"